

Cercetările arheologice întreprinse de-a lungul anilor la Micia, atât în castru, cât și în așezarea romană situate pe malul stîng al Mureșului în hotarul comunelor Vețel și Mintia din județul Hunedoara, au scos la iveală importante vestigii antice¹. Răspindite pe o suprafață de circa 25 ha, ruinele Miciei permit ca aceasta să fie considerată o așezare de tip cvasi urban, dezvoltată inițial pe lângă castru și întinsă apoi spre est, sud și nord.

Chiar dacă săpăturile s-au concentrat în primul rînd asupra castrului² și termelor, descoperiri întâmplătoare sau săpături mai vechi arată că în cele două secole de stăpînire romană aici s-au făcut diverse amenajări, edificiile publice și private, laice sau religioase concentrîndu-se în anumite zone. Astfel, în imediata vecinătate a castrului, unul din cele mai mari construite de trupele auxiliare din Dacia și în care au staționat concomitent 1500 de soldați, se află termele și amfiteatrul³, ca și alte edificii publice, dintre care unul a început să fie cercetat în campania de săpături din anul 1983⁴. Lîngă Mureș, în partea de nord a așezării se pare că au fost amenajate instalațiile portuare, Micia fiind, după cum o atestă inscripțiile, și stațiune vamală⁵. În partea de sud erau grupate templele⁶, dintre care au fost cercetate cel dedicat lui Jupiter Erapolitanus și cel ridicat de mauri zeilor din patrie, iar în par-

* Comunicare susținută la simpozionul asupra procesului de urbanizare în provinciile Dacia și Moesia Inferior, Sarmizegetusa 9 noiembrie 1985.

¹ Din vasta literatură de specialitate referitoare la Micia vezi: C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'antiquité*, Bucurest, 1945; E. Doruțiu, s.v. *Micia*, în *EAA*, IV, 118; Oct. Floca, în „*AISC*”, I, 1928—1932, 102—103; idem, în *Hommages à Marcel Renard, Coll. Latomus*, 103, Bruxelles, 1969, 224—232; idem, în „*Sargetia*”, V, 1968, 449—457; M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1968, 145 sq; idem, în „*Dacia*”, N.S., II, 1968, 467 sq; I. Marinescu, s.v. *Micia*, în *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*, Princeton University Press, 1976; L. Mărghitan, în „*SCIV*”, 21, 1970, 4, 579—594; idem, în „*SCIVA*”, 25, 1974, 1, 143—148; Const. C. Petolescu, în „*SCIVA*”, 27, 1976, 3, 393—398; idem, în *Studien zu den Militärgrenzen Roms*, II. *Vorträge des 10. Internationalen Limeskongresses in der Germania Inferior*, Köln—Bonn, 1977, 367—372; I. I. Russu, *IDR* III/3, 55 sqq; D. Tudor, *Orașe, țirguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, 120—126.

² C. Daicoviciu, în „*ACMIT*”, III, 1930—1931, 1—43; Oct. Floca, L. Mărghitan, în „*Sargetia*”, VII, 1970, 434—57; L. Petculescu și colab., în „*Cercetări arheologice*”, III, 1979, 11—114; „*Cercetări arheologice*”, IV, 1981, 70—75; „*Cercetări arheologice*”, V, 1982, 73—76; „*Cercetări arheologice*”, VI, 1983, 45—50; „*Cercetări arheologice*”, VII, 1984, 117—119; L. Petculescu, în „*Muzeul Național*”, V, 1981, 109—114.

³ Oct. Floca, V. Vasilev, *Amfiteatrul militar de la Micia*, în „*Sargetia*”, V, 1968, 111—124.

⁴ Săpături inedite întreprinse de C. Mușețanu de la Muzeul de Istorie al R. S. România.

⁵ *IDR*, III/1, 255—258 și *IDR*, III/3, 113—114.

⁶ C. Daicoviciu, în „*Sargetia*”, II, 1941, 117—125; Oct. Floca, în „*Materiale*”, I, 1953, 775—784.

tea de est, unde s-au dezvelit un grup de 11 cuptoare⁷, se afla cu certitudine un cartier meșteșugăresc. Tot în partea de est a așezării era situată și necropola ale cărei monumente funerare din piatră, cu unele tipuri specifice, erau cu certitudine creații ale atelierelor locale⁸.

Dintre edificiile menționate, *thermele* de la Micia au început să fie cercetate din 1971 prin săpături arheologice, care cu intermitență continuă pînă astăzi. Deși investigarea lor nu este încheiată, se constată că ele ocupă o suprafață de circa 1 ha și că depășesc cu mult, ca dimensiuni, edificiile cu funcționalitate similară ridicate pe lângă alte castre din Dacia⁹. Este neîndoielnic că ele au fost folosite nu numai de soldații din castru, ci și de populația civilă. Două dintre partiurile de arhitectură, situate pe latura de sud și vest, denumite convențional *therme* I și II, cu planimetrie asemănătoare, dar orientare diferită, aveau toate încăperile specifice unor atari construcții începînd cu vestiarul de la intrare, continuînd cu încăperea destinată băii reci și apoi băilor de aburi.

Dezvoltarea demografică a așezării a determinat adăugarea la construcțiile inițiale a unor săli cu o destinație mai greu de precizat, folosite, probabil, pentru masaj și exerciții fizice sau spații de recreere, grupate în jurul unei curți interioare. În partea de nord se află complexul de încăperi, denumite convențional *therme* III, cercetate în săpăturile vechi, iar în partea de est o altă serie de încăperi, legate eventual de *palaestra*. Construite probabil în timpul lui Hadrian (117—138) *thermele* de la Micia au fost mult extinse în timpul lui Septimius Severus (193—211) și au suferit transformări și reamenajări în timpul lui Severus Alexander (222—235)¹⁰.

Dezvoltarea urbanistică a Micii este ilustrată de porticul cu coloane de la intrarea în *therme* II, amfiteatrul cu arena înconjurată de un zid de piatră, magazinele lipite de zidul sudic perimetral al *thermelor* sau un mare edificiu public situat la circa 35 m est de amfiteatru. Săpăturile întreprinse în 1983 și 1984 au dus la descoperirea unor ziduri perimetrice la trei faze de construcție și a unui subsol cu boltă de cărămidă. Ultima fază a clădirii se datează, prin materialul arheologic descoperit aici, în sec. III, iar faza sa inițială în a doua jumătate a sec. II. După indicațiile date de un localnic, pare să avem de a face cu o basilica (acesta a urmărit conturul primăvara cînd vegetația abia răsărise). Ar fi posibil ca în această zonă să fi fost centrul civic al așezării. Nu pot fi omise din înșirarea construcțiilor care dovedesc înfloritoarea dezvoltare

⁷ Oct. Floca, St. Ferenczi, L. Mărghitan, *Micia. Grupul de cuptoare de ars ceramica*, Deva, 1970; L. Mărghitan, în „Apulum”, IX, 1971, 531—535.

⁸ Oct. Floca, în „Dacia”, VI—VIII, 1937—1940, 337—344; idem, în „ActaMN”, V, 1968, 111—124; Oct. Floca, W. Wolski, în „BMI”, XLII, 1973, 3, 3—52; L. David, L. Mărghitan, în „ActaMN”, V, 1968, 126—135; L. Teposu, L. Mărghitan, în „ActaMN”, VI, 1969, 159—165; L. Mărghitan, I. Andrițoiu, în „SCIVA”, 27, 1976, 1, 45—54; L. Teposu-Marinescu, în „Sargetia”, XIV, 1979, 155—163.

⁹ Pentru *thermele* din Dacia vezi N. Gudea, *Verzeichnis der Römerbäder und Bauwerke mit Hypocaust — Heizanlagen in Dakien, in Jahresberichte aus Augst und Kaiseraugst*, 3, 1983, 101—117.

¹⁰ Pentru *thermele* de la Micia vezi L. Marinescu, L. Mărghitan, Const. C. Petolescu, în „Cercetări arheologice”, I, 1975, 217—230; L. Marinescu, A. Sion, în „Cercetări arheologice”, III, 1979, 105—110; L. Marinescu, A. Sion, I. Andrițoiu, în „Cercetări arheologice”, VII, 1984, 121—127.

urbanistică a Miciei, locuințele cu zid de piatră, prevăzute cu instalații de încălzire centrală săpate de Liviu Mărghită¹¹.

Succinta trecere în revistă a unor argumente pentru afirmația că Micia a fost o așezare de tip cvasi urban ne obligă să aducem în discuție și problema statutului ei juridic, subliniind faptul că statutul de *pagus* nu este incompatibil cu o așezare de tip urban și deci că nu este necesar să presupunem un alt statut al Miciei la sfârșitul stăpînirii romane în Dacia. Un argument că Micia a rămas *pagus* pînă la retragerea aureliană este și o inscripție din sec. III, un altar ridicat de C. Antonius Crispinus, fost decurion în ala II Pannoniorum și ajuns *magister pagi Miciensis* (IDR, III/3, nr. 80). Care să fi fost motivele pentru care Micia nu a primit statut de *municipium* este greu de știut și explicațiile pe care le-am putea oferi au toate caracter ipotetic; că în sec. III, mai precis după Septimius Severus statutul de *municipium* se acordă foarte rar, că Micia s-a dezvoltat într-un spațiu gîtit între riul Mureș și coline sau că fiind situată între Apulum și Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa care polarizau viața urbană, Micia a fost handicapată și menținută într-o stare de inferioritate din punctul de vedere al statutului ei.

Revenind la statutul juridic de *pagus* pe care l-a avut Micia, ținem să amintim încă o dată amănuntul că acesta nu trebuie confundat cu dezvoltarea urbanistică a așezării și totodată să precizăm accepțiunea termenului.

M. Macrea socotește *pagi* din Dacia „comune rurale alcătuite pe teritoriul unei colonii“ iar despre *pagus Miciensis* spune că „era constituit spre sfârșitul domniei lui Septimius Severus, cînd probabil așezarea civilă, depășind stadiul de *canabae*, a ieșit de sub autoritatea comandantului castrului și a primit o organizare cvasimunicipală. Faptul că așezarea de la Micia se numește tot *pagus* ar putea constitui un indiciu că ea, împreună cu castrul era considerată ca fiind situată pe teritoriul Sarmizegetusei¹².

D. Tudor califică așezarea de la Micia drept „mare tîrg“ sau de tip „cvasi urban“ care „nu a putut aspira la o situație de oraș cu organizație municipală autonomă proprie din cauza includerii sale în marele teritoriu al Sarmizegetusei¹³.

I. I. Russu în prezentarea pe care o face Miciei în volumul cuprinzînd inscripțiile Daciei romane (IDR, III/3) după ce vorbește despre castru arată că Micia era „localitate civilă ce pare să fi ținut de *territorium* rural extins al Coloniei Ulpia Traiana Sarmizegetusa neavînd organizație municipală proprie...“¹⁴, iar dedicația *Genio pagi* (IDR, III/3, nr. 69) o traduce prin „Geniului satului“.

Fără a trece în revistă întreaga bibliografie referitoare la această problemă reamintim definiția dată de Kornemann după care *pagi* sînt

¹¹ L. Mărghită, în „SCIV“, 21, 1970, 4, 579—594.

¹² M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, 145.

¹³ D. Tudor, *op. cit.*, 124.

¹⁴ IDR, III/3, 55.

„meisst Flurbezirke römischer Stadtschöpfungen“¹⁵. O accepțiune asemănătoare o dă termenului și E. Swoboda care, vorbind despre teritoriul orașului Carnuntum, consideră *pagi* districte teritoriale (Landbezirken)¹⁶.

Analizat mai amănunțit, statutul unor așezări din Africa romană pare analog celor din Dacia. G. Ch. Picard stabilește existența a patru categorii de *pagi* în Africa¹⁷, dintre care situația celor cirteeni ni se pare asemănătoare celei de la Micia. După istoricul francez, acest tip de *pagi* sînt districte ale teritoriului unei colonii, districte dotate cu o anumită autonomie administrativă. De aceeași părere este și M. Bénabou¹⁸ care consideră *pagus* o circumscripție teritorială depinzînd de o colonie.

Apelînd la singurele izvoare de care dispunem pentru cunoașterea statutului juridic al așezărilor de tip *pagus* din Dacia și anume la inscripții, rezultă limpede că în Dacia avem de a face cu două tipuri în funcție de conducerea lor. În timp ce Micia avea în frunte doi *magistri*, Aquae era condus de un *praefectus* care făcea parte și din *ordo decurionum* al Coloniei Ulpia Traiana Sarmizegetusa¹⁹.

Pentru magistrații de la Micia nu avem nici o dovadă a legăturii lor cu metropola, deci nu știm dacă au fost numiți în funcție de *ordo decurionum* al capitalei sau aleși de „*veterani et cives Romani Micienses*“²⁰. Aceștia ridică prin magistrații lor altare lui Jupiter Optimus Maximus (IDR, III/3, nr. 81—82). Singurul personaj care dedică inscripții la Micia pentru sănătatea și în cinstea casei imperiale, fiind în același timp augustal la Sarmizegetusa, este M. Cornelius Stratonicus (IDR, III/3, nr. 70—71), fără îndoială un om influent, dar care nu știm ce rol a avut în administrația Micii.

Credem, deci, că cel puțin în cazul Micii, părerea că *pagus* însemna o așezare rurală trebuie definitiv abandonată și că prin termenul respectiv trebuie să înțelegem un district din teritoriul unei colonii. Așezat ideal ca poziție strategică castrul de la Micia a favorizat dezvoltarea așezării civile care trebuie să fi devenit prosperă și să capete aspect urban după războaiele marcomanice cînd și castrul a suferit transformări radicale. În ciuda faptului că în castru au staționat și trupe recrutate din Orient, care au ridicat temple unor divinități orientale, este greu de presupus că Micia ar fi avut o „fizionomie orientală“ cum s-a susținut, cînd toate așezările din imperiu de la metropole la cele de tip cvasi urban încercau să fie mici copii ale Romei, cînd pragmatismul romanilor se manifesta în primul rînd în lucrările edilitare. De la sfîrșitul sec. II legăturile Micii cu metropola trebuie să fi slăbit și pe măsura dezvoltării ei urbanistice, creșterii rolului ei în viața economică și culturală a provinciei, Micia gravitează în jurul autui centru important al Daciei — Apulum.

¹⁵ RE, XVIII, 2, c. 2318.

¹⁶ Carnuntum, Graz—Köln, 1964, 119.

¹⁷ Le *pagus* dans l'Afrique romaine, în „Karthago“, XV, 1969, 3—12.

¹⁸ La résistance africaine à la romanisation, Paris, 1976, 411 sq.

¹⁹ IDR, III/3, nr. 10.

SUR L'URBANISATION DE MICIA

Résumé

L'auteur présente synthétiquement le résultats des fouilles archéologiques de Micia (thermes, amphithéâtre, établissement civil) qui prouvent que Micia a eu à l'époque romaine un développement quasi urbain. En même temps on discute l'acception du mot *pagus* dont Micia est mentionnée dans les inscriptions. Il s'agit d'une circonscription, voir district territorial, Micia faisant part du territoire de la Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa, et non d'un village comme ont soutenu la plupart de chercheurs roumains.